

Klió 2002/1.

11. évfolyam

Egy történészkongresszus utóöngéi

A német szerző tanulmányának bevezetőjéből egyértelműen kitűnik, hogy gondolatmenetét az 1998-as valamint a 2000. évi német történészkongresszus eseményei inspirálták. E kongresszus egyik fő témaköre a német népiségtörténet (Volksgeschichte) politikai vonatkozásainak tisztázása, illetve általában történelem és politika, a történelmi mesterség és politikai szerepvállalás kérdésének felvetése volt. Különösen *Werner Conze*, *Theodor Schieder* és *Hermann Aubin* neve került szóba (Aubin értékeléséről a 2000-es kongresszuson külön szekciót is szerveztek). Ők tevékeny politikai szerepet vállaltak Hitler idején – ugyanakkor alapvető jelentőségük volt a háború utáni német történettudomány újjászervezésében. A viták abban a kérdésben is kiéleződtek, mennyiben voltak előzményei (pl. invenciózus módszertani felvetéseikkel) a hetvenes években paradigmaváltó igényekkel fellépő, modern társadalomtörténetnek (Geschichte und Gesellschaft köre), illetve az Alltagsgeschichté-nek. A szerző kiemeli, hogy – hosszú időszakon át tartó érdektelenség vagy inkább óvatosság és félelem miatt – a kilencvenes években nagy fellendülés tapasztalható a népiségtörténet- és a Kelet-kutatás (Ostforschung) problémái iránt. Mindezt *Oberkrome*, *Fahlbusch*, még újabban *Ingo Haar* és *Martin Burkert* művei bizonyítják.

Tanulmányának következő részében *Volkmann* a Volksgeschichte történetét vázolja röviden. Az irányzat az első világháború után alakult ki – hozzátehetjük: előzményei a német romantika koráig, sőt egészen a felvilágosodásig (*Justus Möser*) nyúlnak vissza. Az első világháború után nagy szerepet játszott a német nemzeti tudat helyreállításában. Ebből következően viszont már ebben az időszakban is politikai töltete volt, hiszen jelentős külpolitikai konfliktus lehetőségét rejtette magában. Fő törekvése ugyanis annak történelmi igazolása volt, hogy Versailles-ban jogtalanul vettek el német területeket. Persze hasonló jellegű kutatások a cseheknél és a lengyeleknél is folytak, ellenkező politikai szándékkal. Ezek viszont XIX. századi pánszláv előzményekre nyúltak vissza. Az irányzat német reprezentánsai közül különösen *Hans Rothfels*, *Albert Brackmann*, *Johannes Haller*, *Rudolf Kötzschke* és *Herman Aubin* szerepét emeli ki. A szerző egy másik, nemrégiben megjelent tanulmányában behatóbban elemzi a balti német történészek ilyen jellegű tevékenységét. Különösen jellemzőnek tartja *Rudolf Kötzschke* történelmi életművét, akiről tanítványa, *Schlesinger* már 1963-ban elismerő összegzést adott – ez azonban csak a kilencvenes években válhatott publikussá. Kötzschke esetében is világos a politikai indíttatás, a németek szlávok feletti uralmi igényének igazolása. Hiszen pl. az 1926-ban megjelent, *A német néptalaj (Der deutsche Volksboden)* című könyvében a középkori német keleti gyarmatosítást a német nép nagy történelmi teljesítményeként és elsőrangú kultúrmunkaként értékelte. Ráadásul úgy vélte, hogy ezek a keleti területek korábban is német fennhatóság alatt voltak, ezt csak néhány évszázadra szakította meg a szlávok itteni megjelenése. Azaz a keleti német gyarmatosítás csak az elveszített területek visszaszerzése, újbóli meghódítása volt.

Reflexióinak lezárásaként veti fel *Volkmann* a német történészeket leginkább izgató, már jelzett kérdést: Conze, Schieder és a Volksgeschichte mennyiben előzménye a hetvenes években triumfáló társadalomtörténetnek, illetve a későbbi történelmi antropológiai iskolának?

Sokak szerint ugyanis a Volksgeschichte több tekintetben olyan újításokat valósított meg, amelyek vetekednek az Annalesnek a történettudományt új alapokra helyező technikai fogásaival. Ebből következően viszont a hetvenes évek nagy áttörésének főként hazai előzményei vannak, s nem külföldi példák állnak a háttérben. A Volksgeschichte innovatív jellegét pointírozók különösen az interdiszciplinaritásra való törekvést (ami egyéb stúdiumoknak – statisztika, emberföldrajz, nyelvészet – a történetírásba való bevonását jelenti), vagy a gazdaság-, technika- és kultúrtörténet eredményeinek hasznosítását emelik ki. De legalább ilyen lényegesnek tekintik a kisebb etnikai közösségek (az ún. “népszigetek”) történetének kutatását (Sprachinsel-forschung), új, a nem írásos emlékeket is respektáló forrásbázis kialakítását, a geográfiai szemléletet, az agrártörténetben pedig a különösen Conze által elméleti igénytel is megfogalmazott áttérést a sruktúratörténet (hogy ne mondjuk “longue durée”) módszereire.

Volkmann elismeri mindezeknek a technikai újításoknak a meglétét, paradigmaváltásról, valamiféle szcientista történetírói iskoláról azonban szerinte nem beszélhetünk a Volksgeschichte esetében. Hiszen – ellentétben nyugat-európai pendent-jaival – a német népiségtörténelmi kutatások in statu nascendi a völkisch politikai-ideológiai megfontolásokkal fonódtak össze. Ezt példák tömkelege bizonyítja, pl. az, hogy az említett történészek közül többen a nemzeti szocialista párt tagjai voltak, illetve a harctéri cselekményekben közvetlenül is részt vettek. Jellemző: a marburgi Herder-Intézet interdiszciplináris grémiumának tagjai túlnyomórésztben a revansista és rasszista zöngéjű Északi és Keleti Kutatócsoport (Nord und Ostdeutsche Forschungsgemeinschaft) tagjaival azonosak voltak. Bár 1952-ben *Aubin* a Kelet-kutatás újrakezdéséről beszélt, a kiterjedtebb tematikai megközelítés háttérben változatlan maradt a németek “kultúrtrágya” szerepéről vallott, s gyarmatosító küldetéstudatukban hívő, öröklött felfogás. Azaz: bár 1945 után inkább felvetődött a szlávokkal közös kultúrmunka bemutatása, a gyakorlatban megmaradt a német kultúrfőlény érzékeltetése. Mindezek következtében a persze alapvetően marxista, s az NDK történetírás diskurzusában történésszé érett *Volkmann* szerint, mivel *Schieder*, *Conze* és *Aubin* a Harmadik Birodalomban virágkorát élő “etnohistória” protagonistái voltak, kérdéses a háború utáni kontinuitásuk legitim volta is.

Honlap	Tartalomjegyzék 2002/1.
------------------------	---